

Nikolaj Totkov

Minél kevesebbel beéri az ember, annál közelebb van az Úrhoz

Egy bolgár ember elbeszélése,
aki túlélte a Lovecs melletti haláltábor

Koljo Kolev több mint egy évet töltött a „Napospart” haláltáborban, Lovecs mellett. Egyike a kevés túlélő vértanúnak, akiket kizárólag azzal a céllal küldtek a kőfejtőbe, hogy „likvidálják” őket. Sokuk dossziéján ott virít a „VN” – „visszatérése nem kívánatos”. Koljo Kolevre is ez a parancs vonatkozott – hiteles bizonyítéka történelmünk egyik legszörnyűbb rémtettének. És dokumentuma ama társadalmi rend terrorisztikus jellegének, amely azzal büszkélkedett, hogy „az ember embernek barátja és testvére”. A lovecsi hóhérok vérszomja és szadizmusa minden bizonnyal elragadtatással töltötte el NKVD-s tanítóikat is.

A nők a tábornak egy másik szárnyában éltek. Velünk együtt végezték ugyanazt a munkát. Őket is állandóan verték. Fajtalankodtak velük, feldugdostak nekik dolgokat oda, ahová nem kell. Esténként némelyeket odavittek a vizeshordókhoz. Razsgeva vagy Kuna leöntötte őket, hogy mosakodjanak meg deréktól lefelé, aztán bevitték az irodába. Erőszakolták őket állandóan, nem mertek tiltakozni. Mert akkor halál várt rájuk. Rettenetes volt. A kezünk egyetlen vérző seb volt. Pusztá kézzel rakodtuk a köveket. Este úgy aludtunk, mint akiket agyonvertek. Sokan jajgattak a fájdalomtól. Olykor valaki kígyót vagy siklót kiáltott – sok volt belőlük a sziklákon, a hálóteremben pedig ujjnyi hézagok a deszkák között. Egy vödörhöz jártunk sükségre, de a legelviselhetlenebb a genny és a verejték bűze volt. Reggelente dögszag terjengett. Nyáron túrhetetlen volt a forróság. A kövek annyira felhevültek, hogy ha felütöttél egy tojást az ebédhez, öt perc alatt megsült. Ősszel a sziklák lehültek, és reggelente nagyon hideg volt, de csak amíg oda nem értünk a kőfejtőbe. Reggel 6-tól sötétedésig dolgoztunk. Nem éreztük a hideget, mert még télen, a legnagyobb hidegek idején is megizzadtunk. Szakadt rólunk a verejték és a vér. Mircso Szpaszov „sok-sok munkát” követelt. Szabad időnk nem volt. Hoztak egy fiút Glozsenéből, árva gyerek volt. Mire megtudtam, hogy földim, már meg is ölték. Bozsidar Szófiából állt hozzám a legközelebb, 4 nappal előttem érkezett, és a tábor feloszlataáig ott maradt. Sok szökési kísérlet volt, de valamennyi eredménytelen. A szökevényeket vagy ott helyben megölték, vagy a szemünk láttára, nevelő céllal. Ha a cigány, aki számolt bennünket, belezavarodott, az első sort lefektették, és vertek bennünket, hogy elmondjuk, hol vannak a szökevények. Készakarva zavarta össze a számolást. Olykor kiválasztottak egy 20-30 fős csoportot, hogy a BKP villáján dolgozzanak, a dombtetőn. Követ hordtunk, vasat,

Munkatáborok Bulgáriában

vizet, cementet – rabszolgamunkával épült a palota. Blago, vagy valaki más a cigányok közül botot fektetett keresztül az ösvényen, azt át kellett ugrani a kővel. Aki hozzáért a bothoz, rögtön megverték. Ha felkelt, továbbmehetett, ha képtelen volt, agyonverték.

Gyilkosságok minden lehetséges módon történtek, furkósbottal, szerszámokkal, késsel, fojtogatással. Azon a napon, amikor Ivan Karadocsevet megölték, a csodával határos módon menekültem meg. Már két vagy három hónapja egy csoportban dolgoztam vele. Saho hatalmasat ütött rá a furkósbotjával, összerogyott. Felkiáltottam, az ölembe vettem. Ivan bácsi a karjaimban halt meg. Akkor kiáltást hallottam, és az utolsó pillanatban vettem észre, hogy Saho megrendítette kivégzőeszközét. Ez a kezére erősített bot volt, a végén egy láncon vékony, mintegy 20 cm hosszú acélszalag, rendkívül éles. Gyakran mutogatta a kezén, hogy borotválni is tud vele. Egyetlen suhintással ölni volt képes. Ha a nyakat érte, az ember ott helyben meghalt, ha pedig a hátat, a seb a csontig hatolt. Az emberek vagy a vérvesztésbe haltak bele, vagy elgennyesedett a seb, és kukacok telepedtek meg benne. Azon a napon is, ahogy a könny folyt a szememből, Bozsidar nagyot ordított: „Bátyó-ó!!” Felnéztem – a szalag süvített felém. Ösztönösen hátrahúzódtam, és ahogy ott guggoltam, a kés két mély sebet vágott a kezemen és a lábamon. A helye még most is látszik. Saho befejezte volna a művét, de ebben a pillanatban Gazdov lehívta a barakkokhoz „valami fontos” dolog miatt. Ez azt jelentette, hogy új emberek jöttek, és munka akadt számára. Két lány volt, meg egy fiú, Burgaszból. Azzal vádolták őket, hogy kurta szoknyában várták a kikötőben az amerikai tengerészek hajóinak

érkezését. Egész éjszaka fajtalankodtak mindhármukkal. Szörnyű sikoltásokat hallottunk egész éjjel, pedig betömtek a szájukat. Hogy hányszor erőszakolták meg őket, senki nem tudja. Reggelre a fiú halott volt, a lányok ruhája széttépve, kócosan és véresen vitték ki őket a főnökök szobájából.

A gennyes és férges sebeket Georgi bátya, a felcser két módon gyógyította. Vagy valamelyik fiatalabb táborlakóval levizeltette, vagy lehántott gallyacskával piszkálta ki a kukacokat a sebből. Minden beteg ember halálra volt ítélve.

Egyszer egy ember leugrott a silótornyokról. Meg akart szökni az éppen induló vonattal, de a sínekre esett, és a vasúti kocsi átment mind a két lábán. Kórházba vitték, két óra múlva visszahozták amputált lábakkal. A budi mögötti „halottasház”-ba dobták, ott halt meg, szörnyű kínok között. Ott feküdt elevenen a holtak között, vízért könyörgött, jajgatott. Emlékszem Dancsóra is, Plovdiv környékéről. Két 25 levás bankjegy maradt nála – voltak ilyenek akkoriban –, és január 19-én, Jordan napján elhatározta, hogy megvendégel bennünket a születés- és névnapján, akkor töltötte be a 24-et. Megkért egy törzsőrmestert, hogy vegyen a pénzen gyöngyhagymát, de a rendőr feladta. Gazdov kiszólitotta az oszlop elé. Egy karóhoz kötözték, felemelt karral. Iskolai zubbonyban volt, a ruhája felcsúszott, és egy arasznyi darabon fedetlen volt a teste. Nagyon hideg volt, mínusz 15 fok. Gazdov elrendelte, hogy kétóránként öntsék le vízzel. Minden vödör víznél elmondták neki: „Ugye tudod, hogy névnapon és születésnapon locsolni kell az egészségért?” Két napig maradt a karón, és szakadatlanul locsolták. A harmadik napon Gazdov lovon jött fel a kőfejtőbe, mint egy lovag, és a nyereghez erősített kötélén vonszolta Dancsót. Még élt, jéggel borítva. Összetereltek bennünket, hogy lássuk. „Akar még valaki ünnepegni?” Dancso csak annyit nyöszörgött: „Testvérek... én... el... megyeek...” És meghalt. Hoztak egy fiút Gabrovóból, a szülei fejesek voltak, azért küldték, hogy ráijessenek. Nagy mellénye volt, de már a harmadik napon megölték. Néhány nap múlva keresték. Először azt mondták, hogy nincs itt, aztán meg azt, hogy megszökött. Néhány embert befogtak földet gyűjteni, és hogy keresztet fabrikáljanak két faágból. De az anyja ösztönösen megérezte, hogy hazudnak neki. Széttúrta a földet, és látta, hogy nincs is sír.

Mi akkor még nem tudtuk, hogy a tetemeiket Belenébe viszik, sekélyen elássák, aztán a döghúsrá szoktatott malacok falják fel.

Árulók nem voltak köztünk, abban biztos vagyok. Nem beszélünk egymással – nem volt szabad. Parancsba adták, hogy hangosan beszéljünk. Ha beszélsz valakivel, legalább 25-30 méterre el kell hallatszania. Ha kérsz valamit – kalapácsot, szerszámot –, és az örök úgy döntenek, hogy nem hallották, az azt jelenti, hogy a beszélő is, meg azok is, akik hallgatták, másodperceken belül halottak lesznek. Ez a törvény. Csak a nevét tudtuk egymásnak, meg hogy honnan jött – Sztefan Vracából, Szaso, a Kisaranyos. Emlékszem rá, de nem láttam, amikor megölték. Állítólag nagyszerű muzsikus volt. Ott csak magasan képzett, kulturált emberek voltak – a „világkommunizmus” áldozatai. Voltak ügyvédek, országgyűlési képviselők és mások. Nikolát Szófiából azért küldték oda, mert külföldiekkel beszélt a „Bulgária” szállóban. Voltak 40, 50, 58 éves emberek is. Ők nem éltek túl.

Emlékszem két fiúra – talán macedónok voltak, nem tudom, mi szerb fiúknak hívtuk őket. Micso megszökött, de elfogták. Nagyon kínos halállal végezték

ki. Beleégett a tudatomba a július 19-i dátum. Robbanóanyagot raktak minden-hová, és vagy húsz főt kijelöltek, hogy gyűjtsák meg a kanócokat. A kanócok nagyon rövidek voltak. Egy pillanat alatt felrobbant az egész csapat. Testek, fejek, lábak és sziklák röpködtek mindenfelé. Két-három perccel később kiadták a parancsot, hogy gyűjtsük össze a maradványokat a terepjáróba. És hogy „takarítsunk össze”. Vágóhíd. Megfogsz egy kezet, még rángatódzik, fogsz egy lábat, még meleg. Amott meg belek. Még most is rosszul vagyok, ha 1959. július tizenkilencedikére gondolok. Néhányan elfutottak, de a rendőrök a sziklákról lőtték őket. Többüket lelőtték. Általában 240-250 fő volt a táborban. Voltak újonnan jöttek, akik az első verést sem bírták ki, elájultak, vagy ott helyben agyonverték őket.

Félholtan dobták őket a „halottasházba”, és amikor bevégezték – fel a terepjáróra a többi legyilkolttal együtt, és irány Belene. A fejadag 24 órára 260 gramm száraz fekete kenyér volt. Fekete, mint a gyűrűs téglák. Reggel meg este valami teaszerűséget adtak. A szervezetnek szüksége van a folyadékra. Néha halfejekből főtt levest adtak, de már oszlásnak indultak, bűdösek voltak. Láttam embereket, akik füvet vagy faleveleket téptek, és azt mondták: „Éppen csak megnedvesítem a számat.” De lenyelték. Vízet olyan hordókból ittunk, amelyeket sohasem mostak ki, csak ráöntötték a vizet. Az aljukon sár, mocsok volt. A kőfejtőben nem volt víz. Szükségre egy deszkabudiba jártunk, de senki nem mert hosszasan ott maradni. Többeket lelőttek vagy lemészároltak, ahogy ott guggoltak.

A csilléket 150-200 méterre síneken kellett ellökdösni. Arra figyeltünk, hogy se első, se utolsó ne legyünk. Mert azt a csoportot, amelyik háromszor első volt, szétoztatták. Beteget vagy nyomorékot raktak bele. Megmondom őszintén – az ilyenek nincs haszna. Csak kolonc a többiekben, akik normában dolgoznak, és ha nem teljesítik, halál vár rájuk. Amíg ott voltam, mintegy 1000 embert öltek meg. Nem számoltam őket, de 800-nál biztosan nem voltak kevesebben. Alig egy év alatt.

Egyszer Mircso Szpaszov tartott beszédet. Akkor Vaszko Sztrumjaniból megkérdezte: „Ezredes elvtárs (akkor ezredes volt), miért vagyunk itt per és ítélet nélkül, miért nincs jogunk levelet írni és kapni?” Mircso Szpaszov azt mondta: „Önöket nem azért gyűjtötték itt össze, hogy letöltsék a büntetésüket, nem azért, hogy életben maradjanak, hanem a fizikai és steril megsemmisítés végett, mert önök a rothadó amerikai kapitalizmus embriói. És ha valaki úgy gondolja, hogy kismadárrá válva átröppenhet a dróthálók fölött, nyomban hétéjává válunk, amely egy tollpihét sem enged elrepülni.” Akkor megjegyezték a fiút. Egy hét múlva Vaszko már nem élt. Számomra Mircso Szpaszov és a párt a legnagyobb bűnös. Azt mondta, hogy a párt utasítása volt, és hogy el kellett tartania a gyermekeit. Ezek az alakok torzszülöttek voltak, hatalomra éhesek, készek ölni-gyilkolni. Ma is nyomja a lelkemet, hogy néhányan miattam haltak meg. Mielőtt odakerültem, birkózó voltam. Amikor Lovecs megye önálló lett, nem volt versenyzője a kategóriámban, és megkerestek, hogy versenyezzek. A felügyelők megtudták, hogy egy birkózó jön, és kivégeztek néhány jókötésű, egészséges embert. Nem tudták, ki az, én 40 kiló voltam. Egy reggel látom, hogy jönnek értem, megremegtem. Mondom Bozsidarnak, hogy itt a vég, ma kinyírnak. Odasúgta, hogy ne féljek. Aztán Gazdov hivatott. Odamentem, rám

húzott a botjával. Amikor elestem, a fejemre lépett, a fülem felhasadt a köveken. És akkor kiáltást hallottam: „Elééég!” Leeresztette a botot, és azt mondta: „Ha visszajössz, nem éred meg az estét. Ha megéred az estét, nem éred meg a reggelt.” Kimentem, elestem az úton, fogtam két marék földet és megcsókoltam. Most is őrzöm.

Később legalább hússzor megnéztem a *Spartacus* című filmet, amely a kőfejtőben végzett rabszolgamunkával kezdődik. Meg sem közelíti a mi táborunk szörnyűségeit, de mindig elsírom magam rajta. Amikor az első ünnepségre elmentem 1990. április 12-én, tettem néhány lépést, és elájultam. Minden túlélő ugyanígy elájult. Ott találkoztam Bozsiddal és Nadja Dunkinnal, ő olyan volt, mint a kishúgom. Csak zokogtunk egymás vállán.

Ma, ha arra kérnek, hogy mondjak vagy írjak valamit, az egyetlen dolog: „Soha, soha többé emberi erőszakot!”

Mircso Szpaszov a BKP bolgár politikusa, a Bolgár Népköztársaság belügyminiszter-helyettese. Mint Todor Zsivkov egyik legközelebbi cinkostársa, ő szervezte meg a táborokat Lovecs és Szkravena mellett, csempészhálózatokat vezetett, és több millió leva elsikkasztásáért felelős a külügyminisztérium „Kulturális Örökség” szolgálatától. A lovecsi táborban elkövetett rémtettek feltárása során a tábor vezetőségének valamennyi tagja tanúsította, hogy írásos parancsot soha nem kaptak, kizárólag Mircso Szpaszov szóbeli utasításai alapján cselekedtek. Ő hagyta jóvá emberek táborba zárását vád és ítélet nélkül „a rothadó amerikai kapitalizmus elleni harc” jelszavával, amelynek embriói a táborba zárt, „fizikai és steril megsemmisítésre” ítélt emberek voltak.

1990-ben a Lovecs melletti táborban elkövetett rémtettek miatt Szpaszovot kizárták a BKP-ból, és az akkori elnök, Petar Mladenov tábornoki rangjától is megfosztotta. Szpaszov és a lovecsi tábor vezetősége ellen nyomozást indított Ivan Tatarcsev akkori főügyész. Szpaszov beismerte bűnösségét, és azzal védekezett, hogy a szovjet elvtársak tapasztalatát másolta. 1993. június 8-án indult meg a peres eljárás, amelyben Ivan Tatarcsev személyesen szállt síkra a halálos ítéletekért. Szpaszov egy hónappal a per megindítása után, otthonában halt meg, házi őrizetben.

Csíkhelyi Lenke fordításai